

Baptisme en vrijheid (1)

Baptisme is lid van de familie der ðvrije kerkenø

In de kerkgeschiedenis tref je in bijna alle eeuwen op alle plaatsen tegenover elkaar aan:

- een vanouds gevestigde kerk, dikwijls een volks- en staatskerk, en
- een geloofsbeweging die als alternatieve protestkerk functioneert.

In dergelijke situaties is de gevestigde kerk steeds een kerk die macht heeft. Door haar relaties met de wereldlijke overheid kan zij haar visies middels politieke en soms militaire dwangmaatregelen aan mensen opleggen. Deze kerk heeft vaak het karakter van een heilsinstituut. Zij heeft de goddelijke genade, vergeving en troost, en het geheim van een christelijk leven, in eigen beheer. Middels haar dienaren (priesters of predikanten) deelt zij hiervan uit aan haar leden. De traditionele rooms-katholieke eucharistieviering is hiervan misschien het meest sprekende voorbeeld. De priester kan, krachtens zijn wijding, vergeving en verzoening in een ouwel uitdelen aan de gelovigen die ter communie gaan. Wanneer de kerk iemands deelname weigert, is deze verstoken van Gods genade. De gevestigde kerk is doorgaans een kerk met eeuwenlange traditie, die zij koestert en bewaart. Zij heeft de neiging het eigen verleden normatief voor het heden te verklaren. Vernieuwing, in eredienst, organisatie, geloofsbeleving en opvattingen, is bijna per definitie verdacht.

De gevestigde kerk kent zowel lokaal als bovenlokaal, een strakke organisatiestructuur. Via een hiërarchie van ambtsdragers en kerkelijke vergaderingen wordt alles wat in de geloofsgemeenschap gebeurt, van boven af geregeld en gecontroleerd. De rooms-katholieke kerk kent de hiërarchie van priester (lokaal) - bisschop (regionaal) - paus (internationaal). De gevestigde reformatorische kerken kennen de hiërarchie van kerkenraad (lokaal) - classis (regionaal) - synode (nationaal). Tegenover de gevestigde kerk heeft bijna steeds een geloofsgemeenschap gestaan, die protesteerde tegen de macht die deze kerk over de gelovigen bezit. Deze protestbewegingen worden aangeduid met de verzamelnaam ðvrije kerkenø. De naam is veelzeggend. De vrijheid die die vrije kerken leren en in praktijk brengen, heeft verschillende aspecten:

- Vrijheid van de kerk t.o.v. de overheid.
- De kerk is een vrijwilligheidsgemeenschap.
- Vrijheid van de lokale gemeente t.o.v. bovenlokale kerkelijke organisatiestructuren.
- Het ðpriesterschap aller gelovigenø dat een vrijheid impliceert die elk gemeentelid heeft t.o.v. de ðambtsdragersø zelf priester zijnde is hij/zij in de verhouding tot God niet afhankelijk van de ambtsdrager.
- Vrijheid van de genade tegenover kerkelijke ceremoniën en instituties; de kerk heeft de genade niet in eigen beheer.
- Vrije prediking van het evangelie, waarin God vrijmachtig zijn heil aanbiedt en waarop mensen in vrijheid kunnen reageren.
- Vrijheid voor elke gelovige om zelf de Schrift te lezen en uit te leggen, niet gebonden door kerkelijke belijdenisgeschriften of kerkelijk leergezag.
- Vrijheid van geloof en geweten.

Het baptisme behoort tot de familie der ðvrije kerkenø waarvan de familietrekken hierboven beschreven zijn.

Het begin van het baptisme in Engeland

Thomas Helwys, de stichter van de eerste baptisten gemeente - in 1612, even buiten London - belandde in datzelfde jaar in de gevangenis vanwege de volgende passage in een door hem geschreven boek: ðDe koning is een sterfelijk mens en niet God. Hij heeft daarom geen macht over de onsterfelijke zielen van zijn onderdanen. Hij kan geen wetten opleggen om hun geloofsleven te regelen. De godsdienst is een zaak tussen God en de mens persoonlijk; de koning mag zich hier niet als rechter opwerpenø. Helwys pleit hier voor godsdienstvrijheid. In geloofszaken dient de overheid haar onderdanen vrij te laten. Het komt een mens niet toe zich te plaatsen tussen God en een ander mens. Het is typerend dat deze uitspraken van Helwys het begin van het baptisme markeren. Door de eeuwen heen zouden baptisten zich sterk maken voor deze vrijheid. De koning aan wie Helwys het recht ontzegt zich met het geloof van zijn onderdanen te bemoeien, was de Engelse koning Jacobus I. Vijf jaar daarvóór was hij er verantwoordelijk voor geweest dat groepen gelovigen, waaronder ook Helwys, uit Engeland naar Nederland waren gevlucht. Jacobus I wilde de eenheid van Engeland mede regelen door al zijn onderdanen in één Engelse (staats)kerk te verenigen. Christenen die los van deze kerk een eigen gemeente stichtten, werden vervolgd en

redden het vege lijf door naar het tolerante Holland uit te wijken. In de jaren 1607-1611 verbleef zo'n groep Engelse vluchtelingen o.l.v. Helwys en Smyth in Amsterdam, en kwam daar in aanraking met Nederlandse doopsgezinden. Door deze contacten werd de doopkwestie actueel in de vluchtelingengemeente. Teruggekeerd in hun vaderland brachten zij hun nieuw verworven inzichten in praktijk in de stichting van de eerste baptistengemeente.

Vrijheid dient de heerschappij van Christus

Baptisten zijn begonnen als een door overheid en staatskerk vervolgte minderheidsgroepering. Deze positie gaf hen een uiterste gevoeligheid voor thema's als vrijheid en vrijwilligheid. Het is een oerbaptisten overtuiging, dat een mens alleen in vrijheid en vrijwilligheid kan geloven. De doop op belijdenis van geloof sluit hier harmonieus op aan. Zijn baptisten, historisch gezien, de kampioenen van de vrijheidsgedachte? Om deze vraag correct te kunnen beantwoorden, moet het begrip 'vrijheid' eerst nader omschreven worden. Wat verstonden de eerste baptisten onder 'vrijheid'?

De vrijheid waarvoor baptisten altijd gestreden hebben moet in verband gezien worden met de heerschappij van Christus. Het is geen vrijheid in de zin van 'alles moet kunnen'. We nemen als voorbeeld John Smyth, één van de leiders van de Engelse vluchtelingengemeenschap in Amsterdam. Toen in deze kring de doopkwestie begon te spelen, in 1609, doopte hij zichzelf, en hoewel deze zelfdoop niet als het begin van baptisten gemeentevorming aangeduid kan worden, ontleent hij hieraan de naam 'de eerste baptist' te zijn geweest.

Deze John Smyth schreef: 'Alleen Christus is koning en wetgever van de kerk en van het menselijk geweten'. Het menselijk geweten moet in geloofszaken vrij zijn. Niet omdat vrijheid, in het algemeen gesproken, het hoogste goed zou zijn. Maar omdat alleen Christus koning van het geweten is. Alleen in een situatie van vrijheid kan Christus als Heer gediend worden. Vrijheid is niet in zichzelf goed. Dat is zij alleen in verbinding met Christus. Christus is Heer over de gelovige. In zijn geweten staat de gelovige oog in oog met Christus, zijn Heer. Geen ander mens - geen koning, geen paus, geen priester, geen voorganger - en geen menselijke instantie - geen overheid, geen kerk, geen belijdenisgeschrift, geen traditie - mag dit gesprek onder vier ogen verstoren. In zijn geweten staat de gelovige naakt voor het aangezicht Gods. Daarom moet het geweten gerespecteerd en vrij gelaten worden.

O.H. de Vries